

De publicatieplicht van de archeoloog

Frank den Hollander f.j.den.hollander@ub.rug.nl
 Alie Bijker a.bijker@ub.rug.nl

Fotografie: Gerhard Lugard

Een interview met hoogleraar Archeologie Reinder Reinders

Eind april komt het tweede boek uit in de reeks Groningen Archaeological Studies (GAS), die door de Universiteitsbibliotheek in samenwerking met Barkhuis Publishing wordt uitgegeven. Hoogleraar Reinder Reinders vertelt over publicaties en publicatieplicht van de archeoloog.

We waren met een manuscript bezig, *Essays on the early Franks*, maar de uitgever werd overgenomen door Brill. Zij vonden het boek bij nader inzien niet zo passen in hun fonds; toen kwamen we in contact met Roelf Barkhuis die wel geïnteresseerd was.

Hij suggereerde er een serie van het Groninger Instituut voor Archeologie (GIA) van te maken; dat hebben we toen opgepakt.

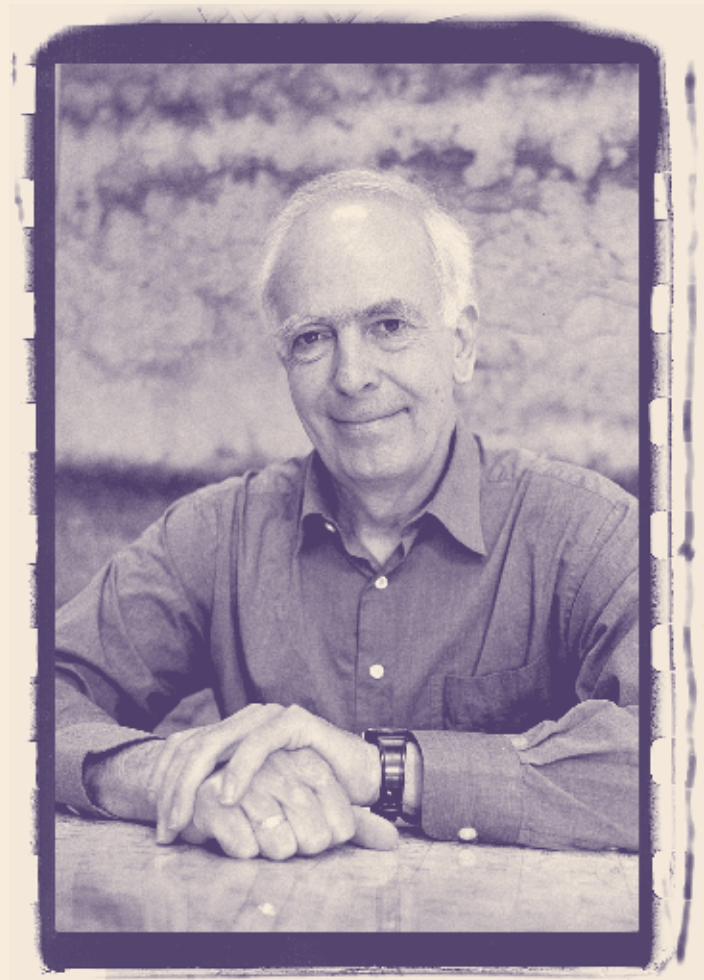
Daarbij kwam dat de faculteit dacht aan een facultaire serie voor de uitgave van proefschriften, want het is soms moeilijk die gepubliceerd te krijgen. De facultaire reeks kwam er niet, onder andere omdat één van de instituten al een reeks had. Met een herkenbare reeks kunnen de instituten zich beter profileren.

Geregeld verschijnt een archeologisch proefschrift, en behalve aan proefschriften denken we aan *proceedings* van kleine congressen of workshops, met bijdragen in verschillende talen waarvoor de

meeste uitgevers minder interesse hebben.

Bovendien wordt er nu meer bekendheid aan een publicatie gegeven. Bij een proefschrift is het vaak zo dat extra exemplaren worden gedrukt die door de auteur worden uitgedeeld of verkocht. Ik vind het echt een voordeel dat het nu wordt aangeboden en bekendgemaakt via een site bij de Universiteitsbibliotheek. Daar staan

dan titel en inhoudsopgave op, je kunt exemplaren bestellen, etcetera. Een ander voordeel van het uitbrengen van publicaties binnen een serie is dat er een bepaalde vaste lijn van werken is die het publiceren gemakkelijker maakt. Hoe groot de reeks wordt weet ik niet, ik denk dat we één of twee boeken per jaar gaan uitgeven. Het volgende wordt een proefschrift dat 22 april klaar moet zijn,

Reinder Reinders

het interview

over een onderzoek van het neolithisch aardewerk van Swifterbant. Dan staat er nog een op stapel, een verslag van een congres van vorig jaar over archeobotanie in Afrika.

Publicatieplicht

Er ligt nu een nieuwe Monumentenwet ter behandeling bij de Tweede Kamer, naar aanleiding van het Verdrag van Malta dat beoogt het cultureel erfgoed dat zich in de bodem bevindt beter te beschermen. Zo moet bij nieuwbouw van wijken of aanleg van wegen vooraf onderzoek gedaan worden naar aanwezigheid van archeologische resten): als het zogeheten bodemarchief verstoord wordt, betaalt de verstoorder. Het gaat bijvoorbeeld om geld voor een verkennend onderzoek en de rapportage daarover, dat is een verplichting. Vaak zijn dat standaardrapporten. Als daartoe aanleiding is, kan een opgraving volgen. De wet is nog niet aangenomen, maar er wordt al wel conform Malta gewerkt en voor opgravingsvergunningen heeft het Ministerie van Onderwijs en Cultuur en Wetenschap (OCW) een interimbeleid geformuleerd. Je hebt als archeologische instelling nu de verplichting om je opgravingsresultaten te publiceren. We zijn met een paar opgravingen bezig waarbij ook een uitgebreide publicatie van ons verwacht wordt: Jardinga in Friesland, en Midlaren in Drenthe.

Een archeoloog vernietigt door een opgraving zijn bronnen. Omvangrijke artikelen en bronnenpublicaties zijn dan ook inherent aan ons werk; daarvoor hebben we ons tijdschrift *Palaeohistoria*, waarin regelmatig lange artikelen verschijnen die je niet in een gewoon tijdschrift kwijt kunt. Proef-

schriften passen daar niet in, dus nu hebben we daar met de GAS een oplossing voor.

Commerciële archeologie

Malta zorgde voor een groei van de werkgelegenheid in de archeologie. In tien jaar is het aantal archeologen in Nederland gestegen van 200 naar 1000. Velen werken bij een commercieel archeologisch bedrijf, in Groningen onder andere bij *Archaeological Research and Consultancy* (ARC). Dat bedrijf hoort bij de universitaire holding, maar is wel voortgekomen uit ons instituut. Het is een commercieel archeologisch bedrijf dat werkt volgens de kwaliteitseisen die OCW tegenwoordig stelt.

De BV voert veel verkenningen en opgravingen uit. Als er bijvoorbeeld een weg wordt aangelegd, dan begeleiden zij dat project. Is er een spoorlijn dwars door een terp gepland, dan schrijven zij in om die terp op te graven. Het gaat vaak om een open inschrijving, met concurrentie. Vorig jaar in Borger hebben we samengewerkt; zij waren aannemer en het GIA participeerde in het onderzoek, dat is op zich heel goed verlopen.

Wetenschappelijk onderzoek dat op de vele opgravingen volgt, kan op verschillende manieren worden opgezet. Mijn opvolger Daan Raemaekers heeft een onderzoeksvoorstel ingediend om op basis van zo'n vijftig tot honderd rapporten onderzoek te doen in Noord-Nederland, al die gegevens eens een keer bij elkaar te zetten en te analyseren. Louwe Kooijmans uit Leiden heeft eens heel oneerbiedig over een kerkhof van rapporten gesproken; er wordt zoveel gerapporteerd, maar het overzicht ontbreekt.

Nu zijn we betrokken bij een opgraving in Midlaren. Daar was vergunning verleend om een vilapark bij het Zuidlaardermeer uit te breiden, op een plaats waar een nederzetting lag. Bij graafwerkzaamheden werden archeologische resten gevonden, en toen is gevraagd of wij op onze kosten het begin van die opgraving op ons wilden nemen. Wij hebben daarop gezegd: 'het is een groot gebied, wij doen die eerste opgraving, het past in ons onderzoeksprogramma, maar dan willen we later ook participeren in het verdere onderzoek'.

Het terrein in Midlaren zit bomvol grondsporen, haast te vol om een goed overzicht te krijgen. Er zijn huisplattegronden, putten, kuilen, zelfs een waterput met een trapje erin. Ook heel duidelijk zijn aanwijzingen voor bewoning uit de Romeinse tijd, zoals *terra sigillata* (Romeins roodkleurig aardewerk). Er zijn amfoorscherven en een enkel muntje gevonden.

Ook zijn er resten gevonden uit de enkelgrafcultuur, daterend rond 2800 voor Christus.

Het is een belangrijke nederzetting geweest van de Romeinse tijd tot in de 12e eeuw. Daar is ook weer een snelle rapportage gewenst, maar sommige onderwerpen lenen zich uitstekend voor verder onderzoek.

Wie betaalt?

De wet is er nog niet, maar het gebeurt nu al dat 'de verstoorder betaalt'. Vaak is dat de overheid, soms is het een projectontwikkelaar, die er vaak geen belang bij heeft dat er gegraven moet worden. De overheden, ook op lokaal en provinciaal niveau, zijn wel degelijk bereid mee te praten en te financieren.

In het geval van Midlaren heeft

> In de

bedrijfsmatige

archeologie gaat

veel geld om <

de projectontwikkelaar ook een deel van het onderzoek voor zijn rekening genomen. Juist door de samenwerking van provinciaal archeoloog, gemeente, provincie, projectontwikkelaar en het GIA is alles toch op zijn pootjes terechtgekomen.

Voor grote infrastructurele werken, zoals de Betuwelijn, heeft NS de publicaties betaald. Daarbij zijn enkele bronnenpublicaties van een hoog niveau verschenen, waarbij ook universiteiten betrokken waren.

Er is veel gaande en dat maakt ook dat er grote belangstelling is voor de archeologie. In de bedrijfsmatige archeologie gaat veel geld om. Zo'n opgraving als in Midlar wordt op 700 à 800.000 euro geschat, dat is voor ons instituut het opgravingsbudget van een paar jaar!

Publiceren

Veel archeologen, vooral in de natuurwetenschappelijke hoek, publiceren in gerefereerde tijdschriften, maar daarnaast heb je

verplichtingen voor publicaties die samenhangen met de opgravingsvergunning. We werken ook in Italië; dan wordt gewoon van je verwacht dat je daar op congressen verschijnt en in het Italië-aans publiceert. Ik heb datzelfde in Griekenland; ik moet er geregeld opdraven en liefst in het Grieks spreken en publiceren in hun bundels of tijdschriften, dat vloeit voort uit de vergunning die is verleend.

Het gekke is dat er in Nederland eigenlijk maar één algemeen archeologisch tijdschrift is, *Archaeological Dialogues*, vooral gericht op de theoretische aspecten van de archeologie.

Veel moeite hebben we met publicaties waarin je het bronnenmateriaal presenteert en waarbij specialisten van uiteenlopende disciplines betrokken zijn. Dat vreet tijd en heeft wel eens tot gevolg dat we misschien te weinig in gerenommeerde tijdschriften publiceren. Het primaire werk, dat je met je bronnen bezig bent, vind ik belangrijk. Dat ligt ook aan de

manier waarop wij de archeologie beoefenen.

Opvolger

Een paar jaar geleden bestond de mogelijkheid een aantal Van der Leeuw-hoogleraren te benoemen, gefinancierd door NWO (Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek, red.). Die worden aangesteld terwijl de oude hoogleraar nog in functie is. Ik ben 62 en nog niet van plan te stoppen, dus dat leek mij fantastisch.

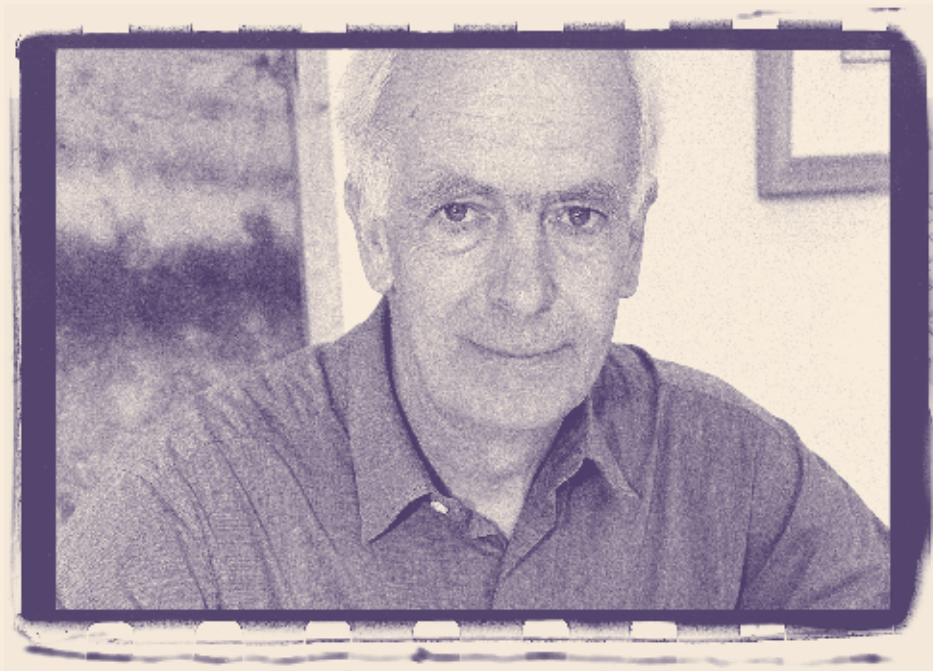
Een extra hoogleraar is belangrijk nu we met de invoering van de Bachelor/Master-structuur (BaMa) te maken hebben; ik werk oude zaken af en hij zet de nieuwe lijnen uit. Het gaat op het ogenblik uitstekend met de archeologie in Groningen. Goede aantallen studenten, zo'n twintig per jaar, weinig afvallers, een flink aantal dat afstudeert, veel promovendi. Raemaekers kwam op het goede moment, de drukte is gigantisch met het nieuwe onderwijssysteem en alle commissies waar we in moesten.

Ik kijk wel wanneer ik stop, voorlopig nog niet, ik wil het onderzoek in Halos, Griekenland nog afmaken. Daar ben ik al sinds 1976 aan het werk. Vorig jaar hebben we er een lijvig boek over uitgegeven. Het is een Hellenistische stad, waar we nu een stadspoort aan het opgraven zijn, dat onderzoek hopen we dit jaar nog af te ronden.

Hebben archeologen baat bij computers?

Zeer veel! We zitten in een overgangperiode in die zin dat er medewerkers zijn, zoals enkele tekenaars, die dertig, veertig jaar in dienst zijn en nog tekenen op de vertrouwde manier, maar we

➤ hebben ook tekenaars die met de computer werken. Vaak geeft een handmatige tekening nog steeds de beste informatie.

We zijn ook bezig met geografische informatiesystemen. Je hebt een aantal kaartlagen nodig, gedigitaliseerde kaarten van de topografie van een gebied, de bodem, de hydrografie, en dan de kaartlagen die we zelf maken met archeologische vindplaatsen en verspreidingspatronen. Om verbanden te zoeken tussen archeologie en landschap gebruiken we zo'n geografisch informatie-systeem.

Verder hebben we dank zij een investeringssubsidie van NWO een 3D-scanner kunnen aanschaffen die ruimtelijke voorwerpen kan scannen en driedimensionaal kan weergeven. De botanici werken met een digitale camera voor de fotografie van zaden en stuifmeelkorrels. Een digitale zadenatlas vervangt nu grotendeels de vergelijkingscollectie.

Rol van de Universiteitsbibliotheek

Er is discussie binnen de archeologie: je wilt altijd nog een papieren archief houden, als documenta-

tie, maar waar sla je alles op? De veldtekeningen van de opgraving in Midlaren zijn grote vellen met grondsporen die naderhand worden gedigitaliseerd, maar hoe bewaar je dat? Kun je die digitale gegevens al goed bewaren? Gaan die systemen lang mee?

Ik heb nu een student-assistent die bijzonder handig is met digitale fotografie, en de resultaten zijn op een paar cd's gezet. Dat is prachtig, maar nu staan ze hier op mijn kamer, terwijl je natuurlijk als instituut die bestanden moet behouden. Maar hoe? En moet je dat nu wel op een cd bewaren, en van welk merk dan? Op een gegeven moment heb ik zo'n cd-rekje gekocht om ze in te zetten, anders slingeren ze maar rond! Iedereen bewaart het op zijn eigen manier. Zijn ze over vijftig jaar ook nog te bekijken? Landelijk overleg komt

nu op gang, maar misschien kan de UB ons hierbij in de toekomst ook helpen.

Vaak heb je weer nieuwe mogelijkheden. Als wij in een gebied werken, kijk je eerst naar een topografische kaart; die zijn nu gedigitaliseerd. Dan gebruiken we ook vaak bodemkaarten, die zijn niet altijd digitaal beschikbaar, verder gebruiken we hoogtekarten ... en opeens is er nu een gedigitaliseerd hoogtebestand van Nederland in kleur!

Dan zie je bijvoorbeeld als je Groningen bekijkt hele kleine hoogtenuances in het landschap, fenomenaal! Dat is helemaal nieuw! Het kost tonnen als je het wilt gebruiken, ik geloof duizend euro per kaartblad. Maar het geeft zo'n prachtig beeld: je ziet kleine reliëfverschillen die je met het blote oog niet kan zien. *Celtic fields*, *pingo's*, daar zie je heel mooi de contouren van, je kunt er zo een verhaal over schrijven! Dat was er tot voor kort niet. Stel je voor dat je hoogtekarten had gedigitaliseerd, en ineens is er zo'n ontwikkeling. Dan is te laat instappen net zo goed als te snel ergens bij zijn.

Favoriete bookmarks

Ik kijk zelf erg vaak op www.dewoonomgeving.nl, dat is zo mooi! Je zoomt in op je woonplaats, en je krijgt dan de kadasterkaart van 1832! Hier het gebied van de Poststraat, de UB, dat is schitterend. De Broerkerk, de Academie, het kerkhof, Kleine Hoogstraatje... kijk, en hier zitten wij dan!

Links:

- Groningen Archaeological Studies: www.gas.ub.rug.nl
- De opleiding archeologie in Groningen: www.rug.nl/let/onderwijs/kunstencultuurstudies/archeologie
- Barkhuis Publishing: www.barkhuis.nl
- De Woonomgeving: www.dewoonomgeving.nl

h e t
i n t e r v i e w